

REGIONALNE I LOKALNE EKONOMSKE NERAVNOTEŽE NA PODRUČJU SLAVONIJE I BARANJE

Marinela KRSTINIĆ NIŽIĆ

Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Sveučilište u Rijeci, Primorska 46,
Opatija
marikn@fthm.hr

Zvonimira ŠVERKO GRDIĆ

Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Sveučilište u Rijeci, Primorska 46,
Opatija
zgrdic@fthm.hr

Sažetak

Na području Republike Hrvatske postoje značajne regionalne neravnoteže, osobito ako se uzme u obzir ekonomska razvijenost. Posljednji dostupni podaci indeksa razvijenosti od 2010. do 2022. godine ukazuju na produbljivanje regionalnih razlika. U radu će se analizirati indeks razvijenosti koji uključuje više pokazatelja: stopu nezaposlenosti, dohodak po stanovniku, proračunske prihode jedinica lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave po stanovniku, opće kretanje stanovništva, stopu obrazovanosti i indeks starenja. Osim same analize postojećih ekonomskih neravnoteža na regionalnoj i lokalnoj razini cilj je rada ukazati na određene razvojne probleme, koji su mogući uzrok nastalih neravnoteža. Doprinos rada očituje se u analizi uzroka i posljedica regionalnih i lokalnih neravnoteža na području Slavonije i Baranje što može ponukati znanstvenike na daljnja istraživanja, ali i donositelje odluka na nužnost uvođenja interventnih mjera ekonomske politike u cilju osiguranja dobrobiti stanovništva i oživljavanja gospodarstva na istraženom području. Autorice zaključuju da bi proaktivne mjere ekonomske politike svakako utjecale na ujednačen regionalni i lokalni razvoj.

Ključne riječi: regionalne i lokalne ekonomske neravnoteže, indeks razvijenosti, Slavonija i Baranja

Ključna poruka rada: Rad se bavi regionalnim i lokalnim ekonomskim neravnotežama na području Slavonije i Baranje.

1. Uvod

Budući da nemaju sve regije uvjete za isti tempo razvoja, postojanje razlika u ekonomskoj razvijenosti različitih regija, gradova i mjesta jest normalna i očekivana pojava. Svaka regija ima svoju vlastitu putanju ekonomskoga rasta i razvoja. Problemi se pojavljuju tek onda kada razlike u razini razvijenosti postaju socijalno i ekonomski „nepodnošljive“, odnosno kada te razlike uvjetuju preveliku prostornu mobilnost ljudi i resursa. To obično dovodi do ubrzanja divergencije na način da razvijeni postaju razvijeniji, a nerazvijeni postaju sve siromašniji (Čavrak i sur., 2024). Nerazvijene i siromašne regije u takvim slučajevima vrše pritisak na nacionalnu ekonomsku politiku s ciljem postizanja uravnoteženoga razvoja i pružanja jednakih životnih i radnih prilika te jednaku dostupnost javnih dobara i usluga bez obzira na mjesto stanovanja unutar prostora nacionalnih država. Odgovor koji na ta pitanja daje nacionalna ekonomska politika sastoji se u formuliranju adekvatne politike regionalnoga razvoja i ustroja sustava koji to podržava. Odgovor lokalnih vlasti jest izrada i provedba strategija lokalnoga ekonomskog razvoja s ciljem aktiviranja svih raspoloživih vlastitih resursa i izgradnje lokalne institucionalne strukture te aktivno korištenje svih raspoloživih instrumenata kako bi se ubrzao društveni i ekonomski razvoj lokalnih zajednica. Europska unija kao nadnacionalna struktura također regionalnoj politici tradicionalno posvećuje najveću pažnju, o čemu svjedoči činjenica da je od ukupnih sredstava proračuna EU-a gotovo jedna trećina namijenjena upravo programima i projektima regionalnoga i lokalnoga razvoja, što se svakako poklapa i sa Agendom 2030 i ciljevima održivog razvoja (Krstinić Nižić, Šverko Grdić i Endres, 2024). Formuliranje učinkovite regionalne politike i politike lokalnoga ekonomskog razvoja zahtijeva dobro poznavanje općih i specifičnih teorija ekonomskoga rasta i razvoja te poznavanje raspoloživih instrumenata i alata kao i sposobnost njihova kreativnog korištenja za izradu i provedbu učinkovitih strategija i politika.

Početak aktivnosti Republike Hrvatske u cilju pristupanja Europskoj uniji inicirao je prve korake u uspostavi cjelovitog i koherentnog sustava upravljanja regionalnim razvojem na načelima suvremene regionalne politike. Proces je zahtijevao usklađivanje hrvatske regionalne politike s propisima i strateškim smjernicama kohezijske politike Europske unije, odnosno uspostavu takvog sustava upravljanja koji ima za cilj smanjenje regionalnih nejednakosti, jačanje kapaciteta svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, te i dalje vođenje posebne brige o izrazito osjetljivim područjima kao što su otoci, ruralne sredine, sredine s posebnim ekonomskim i demografskim poteškoćama i sl. Usklađivanje sa zahtjevima i kohezijskom politikom EU, rezultiralo je 2009. godine donošenjem Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske te Strategijom regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine. Na taj je način određen pravni, institucionalni i strateški okvir za upravljanje politikom regionalnog razvoja. U okviru takve, novo uspostavljene relacije između središnje i regionalne razine temeljene na partnerskom odnosu između središnje države i sudionika regionalnih i lokalnih nositelja razvoja, važnu novinu predstavlja i uspostava novog sustava ocjenjivanja i razvrstavanja

jedinica lokalne područne (regionalne) samouprave JLP(R)S prema stupnju razvijenosti i izdvajanje potpomognutih područja na temelju vrijednosti indeksa razvijenosti.

Tako je na temelju članka 11. Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (NN 123/17, 151/22) Hrvatski sabor, 2021., donio Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030. godine (NN 13/2021). Za postizanje ciljeva razvojnom strategijom, kroz kreiranje Hrvatske do 2030. godine, u središte se stavlja čovjek kao i zajedničko djelovanje svih dionika društva. Vizija je da Hrvatska bude u 2030. godini konkurentna, inovativna i sigurna zemlja prepoznatljivog identiteta i kulture, zemlja očuvanih resursa, kvalitetnih životnih uvjeta i jednakih prilika za sve. Kako bi se ostvarila navedena vizija, postavljeni su strateški ciljevi usklađeni u svrhu provedbene politike u četiri razvojna smjera. U ovom radu naglasak se daje na četvrti razvojni smjer, odnosno Ravnomjeran regionalni razvoj, koji je vrlo važan za održivi i trajni rast i razvoj te ključan za demografski oporavak i smanjivanje socijalnih razlika, naročito u manje razvijenim područjima koja se suočavaju s preprekama u razvoju.

U skladu sa strateškim ciljevima Europske unije, Republika Hrvatska u skladu sa svojim prioritetima treba nastaviti s usklađivanjem i koordinacijom provedbe javnih politika usmjerenih na postizanje otpornosti i održivosti hrvatskog gospodarstva. Poseban naglasak stavlja se na poticanje stranih ulaganja, koja su ključna za povećanje produktivnosti, stvaranje radnih mjesta te ravnomjerniji regionalni razvoj (Provedbeni program Ministarstva gospodarstva za razdoblje 2024. – 2028. godine). Iz uvoda se može zaključiti da postoje strateški dokumenti više i niže razine vezani uz regionalne ekonomske neravnoteže, međutim one na prostoru Republike Hrvatske postaju sve dublje. Stoga je svrha ovog rada analiza postojećih ekonomskih neravnoteža na regionalnoj i lokalnoj razini, dok je cilj rada ukazati na određene razvojne probleme Slavonije i Baranje. Slavonija i Baranja, regija u istočnoj Hrvatskoj, suočava se sa izraženim regionalnim i ekonomskim neravnotežama u usporedbi s razvijenijim dijelovima zemlje. Te neravnoteže rezultat su kombinacije povijesnih, ekonomskih, i demografskih čimbenika. Gospodarstvo Slavonije i Baranje tradicionalno je oslonjeno na poljoprivredu. S obzirom na manjak industrijskih ulaganja i slabu infrastrukturu, ova regija nije uspjela diversificirati gospodarstvo, što je dovelo do niže zaposlenosti i nižih prosječnih plaća u usporedbi s ostatkom zemlje. Također, ratne štete i posljedice Domovinskog rata dodatno su usporile gospodarski oporavak i razvoj ovog područja, a emigracija, osobito mladih i obrazovanih stanovnika, stvorila je negativne demografske trendove koji još više pogoršavaju situaciju. Kao rezultat, Slavonija i Baranja suočava se s visokom stopom iseljavanja, smanjenjem broja aktivne radne snage i sve manjim brojem učenika u školama. U cilju smanjivanja regionalne nejednakosti ove regije trebaju dugoročnu strategiju koja uključuje ciljane državne subvencije, ulaganja u infrastrukturu, poticanje malog i srednjeg poduzetništva te stvaranje obrazovnih i radnih prilika kako bi se smanjile ekonomske i socijalne neravnoteže i potaknuo održivi razvoj.

Istraživačka pitanja koja se postavljaju kroz rad jesu: koji su mogući uzroci nastalih neravnoteža, odnosno kako identificirati ključne probleme regionalnih neravnoteža

te kojim mjerama unaprijediti nastalu situaciju? Autorice u ovom radu nakon pregleda dosadašnjih istraživanja te analizirajući kompozitni indeks razvijenosti zaključuju da jedino poticajne gospodarske mjere i jačanje lokalnog ekonomskog razvoja može doprinijeti smanjenju regionalnih nejednakosti.

2. Pregled dosadašnjih istraživanja

Regionalne i lokalne ekonomske neravnoteže moguće je definirati kao razlike u ekonomskoj uspješnosti i ostvarenja blagostanja, ali i u nešto širem smislu, kao razlike u kvaliteti života i životnom standardu osoba. Među brojnim dodatnim uzrocima javljaju se lokacijski faktori, količina i kvaliteta ljudskog i društvenog kapitala, veličina gospodarstva, infrastruktura, nedovoljna iskorištenost potencijala, u nedovoljnoj mjeri i primjereno korištenje i obuhvaćanje prirodnog i geografskog okruženja, ekonomske osnove i komparativne prednosti. Uzroke regionalnih razlika moguće je klasificirati prema kategorijama (Marošević, 2021):

- ▶ društvene (populacija i kvaliteta života),
- ▶ ekonomske (ekonomski te stupanj razvojnog potencijala),
- ▶ prostorne (geografski, prirodni i tehnički uvjeti, tržišne i obrazovne usluge te kvaliteta života i prirodni okoliš).

Što se tiče prostora Pejnović i suradnici (2015) ističu izrazito nepovoljnu prostornu distribuciju demografskih resursa, koji svakako utječu na regionalni razvoj zemlje. Također Blažević i suradnici (2011) analiziraju prema stanovništvu, gustoći stanovništva, broju rođenih i umrlih, broju djece u vrtićima te ostalim demografskim pokazateljima značajno povećanje regionalnih razlika u Hrvatskoj.

Lokalna samouprava mora biti pouzdan partner poduzetnicima, tako što će svojim aktivnostima osiguravati najviši standard usluga, što investitori i očekuju. Samo će na taj način gradovi i općine biti prepoznati od strane postojećih poduzetnika koji već posluju na teritoriju gradova i općina, i od strane potencijalnih investitora, kao atraktivne destinacije za nove projekte (CLER, 2014). Nova ulaganja pretpostavka su za povećano zapošljavanje, a nova radna mjesta važan su preduvjet za unaprjeđenje kvalitete života građana koji je istaknut kao najvažniji cilj ekonomskog razvoja gradova i općina.

Jurlina Alibegović i suradnici (2019), istraživali su utjecaj poduzetničkih zona na lokalne ekonomske rezultate na području Republike Hrvatske. Rezultati istraživanja pokazuju da su poduzetničke zone važne za lokalne gospodarske rezultate. Rezultati empirijske analize potvrdili su da su jedinice lokalne samouprave koje imaju poduzetničke zone uspješnije od jedinica koje nemaju poduzetničke zone. I ostali autori ističu pozitivan učinak poduzetništva na lokalni razvoj (Trinajstić, Krstinić Nižić i Denona Bogović,

2022). Trinajstić (2021) naglašava da proces lokalnog ekonomskog razvoja zahtjeva dobru komunikaciju, aktivno sudjelovanje i suradnju među sudionicima, ali i postojanje jasne strategije i politike lokalnog ekonomskog razvoja. Koncept lokalnog ekonomskog razvoja (LER) proizlazi iz modela upravljanja „bottom-up” te pretpostavlja da lokalna samouprava, privatni sektor i lokalno stanovništvo mnogo bolje poznaju vlastite potrebe, prednosti i prilike pa stoga mogu optimalno iskoristiti lokalne resurse i tako doprinijeti stvaranju novih radnih mjesta, stvaranju poticajnog poduzetničkog okruženja i u konačnici doprinijeti poboljšanju kvalitete života za sve.

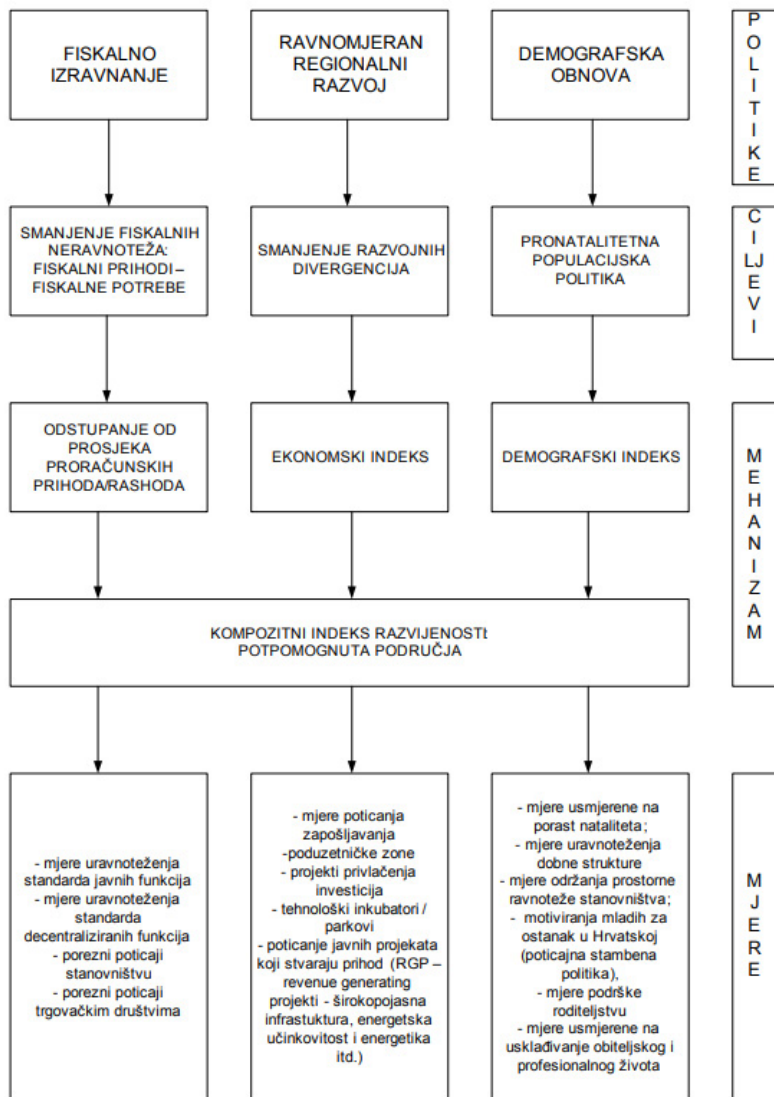
Danas gradovi i regije međusobno konkuriraju tako da nastoje svoje područje učiniti privlačnim, kako bi privukli što više kvalitetnih poslova i svjetskih kompanija. Gradovi i lokalne zajednice natječu se i u tome da stvore što povoljnije uvjete za razvoj lokalnih (postojećih i novih) kompanija. One lokalne zajednice i područja koja ne uspijevaju u toj konkurenciji, suočena su s gubitkom stanovništva, posebno mlađe i obrazovane populacije jer ljudi imaju sklonost da sele prema onim prostorima u kojima imaju povoljnije životne prilike. Danas u svijetu, pa tako i u Hrvatskoj postoji trend da ne sele samo ljudi nego i poslovi pa i čitave tvornice, također u potrazi za boljim poslovnim uvjetima. To znači da ljudi i tvornice sele iz jedne na drugu fizičku lokaciju, a to opet potvrđuje važnost lokacije. To dokazuje da se život i rad odvijaju u konkretnom lokalnom ekonomskom i društvenom prostoru i kontekstu, ali sve više ovise o globalnim čimbenicima. Sve veća je isprepletenost globalnoga i lokalnoga do toga da u suvremenom svijetu ta granica lokalnoga i globalnoga postupno nestaje. Ali to ne znači da globalno hijerarhijski prevladava nad lokalnim. To samo znači da lokalno danas postoji u globalnom i obrnuto. Pored pojma globalizacija, danas je sve češće u upotrebi i pojam glokalizacija, koji je kombinacija riječi globalizacija i lokalizacija (Čavrak i sur., 2024).

Neravnomjeran gospodarski rast hrvatskih županija ponukao je autore Rabar i Grbin (2019) na analizu njihove usporedne, odnosno relativne, efikasnosti, povezanih s mjerama fiskalne politike. Dobiveni rezultati efikasnosti 21 županije potvrdili su značajne međужupanijske nejednakosti i vodeću poziciju Grada Zagreba prema odabranim pokazateljima, ukazujući ujedno na generatore neefikasnosti, među kojima je najizraženiji broj zaposlenih u jedinicama lokalnih i područnih samouprava. Rezultati bi trebali poslužiti kreatorima ekonomske politike u nastojanjima unapređenja fiskalnih odluka s ciljem smanjenja regionalnih razlika.

S obzirom na navedeno, ključne učinke na ostvarenje ciljeva regionalnog razvoja ima određivanje ukupnog iznosa raspoloživih financijskih sredstava te mjere uklanjanja razvojnih, fiskalnih te demografskih neravnoteža. Također, potrebno je razmotriti različitu primjenu indeksa razvijenosti za lokalne i područne samouprave, s obzirom da je fiskalno izravnane županijama namijenjeno u prvom redu za obavljanje decentraliziranih funkcija čiji je trošak propisan resornim ministarstvom u okviru zadovoljavanja minimalnog standarda, ali i različite uloge područnih jedinica i jedinica lokalne samouprave u razvojnom smislu. Slikom 1 prikazana je okvirna koncepcija upotrebe novog indeksa

razvijenosti gdje je posebno važno uočiti da je za svaku komponentu javne politike potrebno razviti različite mehanizme i mjere realizacije određenih ciljeva.

Slika 1: Konceptualni okvir primjene novog indeksa razvijenosti

Izvor: CLER studija evaluacija postojećeg i prijedlog novog modela za izračun indeksa te izračun novog indeksa razvijenosti jedinica lokalne i područne samouprave u Republici Hrvatskoj (2017). Ekonomski fakultet, Sveučilište u Rijeci.

Navedena opažanja važna su za osmišljavanje konceptualnog okvira definiranja novog indeksa razvijenosti te, još važnije, njegove upotrebe. Prethodne analize postavljaju pitanje iznosa ukupnih sredstava pomoći potrebnih za realizaciju ciljeva ravnomjernog

regionalnog razvoja. Slika 1 ukazuje na potrebu primjene sustavnog pristupa u kreiranju politika, ciljeva, mehanizma ostvarenja te mjera i aktivnosti potrebnih za realizaciju istih. Odvojeno rješavanje fiskalnih, razvojnih i demografskih problema nužno je iz razloga što su i mjere za rješavanje istih bitno različite. Istovremeno, kreiranje kompozitnog indeksa razvijenosti radi definiranja potpomognutih područja također je važno jer ta područja najčešće karakteriziraju istovremeni razvojni, demografski i fiskalni problemi, a mnoge mjere u okviru pojedinih politika imaju i višestruke pozitivne učinke (npr. poticaji zapošljavanja, porezni poticaji itd.). Stoga se dalje u nastavku rada daje analiza regionalnih i ekonomskih ravnoteža pomoću kompozitnog indeksa razvijenosti.

Regionalne nejednakosti unutar Europske unije predstavljaju jedan od najvećih izazova za postizanje socijalne i ekonomske kohezije. Dok su zapadnoeuropske zemlje poput Njemačke, Francuske i Nizozemske ekonomski razvijenije, mnoge regije u istočnoj i južnoj Europi, uključujući Bugarsku, Rumunjsku, Grčku i dijelove Hrvatske, i dalje zaostaju u gospodarskom razvoju. Ove razlike očituju se u pokazateljima poput BDP-a po glavi stanovnika, stopi zaposlenosti, obrazovnim mogućnostima i pristupu javnim uslugama. Europska unija nastoji smanjiti ove razlike kroz Kohezijske fondove i druge programe koji financiraju projekte za poboljšanje infrastrukture, poticanje inovacija i razvoj poduzetništva. Cilj ovih inicijativa je potaknuti uravnoteženiji gospodarski rast i poboljšati životni standard u svim regijama, omogućujući održiv razvoj i veću društvenu uključenost unutar EU-a. Metodologija za izračun regionalnih nejednakosti u Europskoj uniji koristi kombinaciju različitih ekonomskih, socijalnih i demografskih pokazatelja kako bi se procijenio stupanj razvijenosti i kvaliteta života u različitim regijama. Ova analiza pomaže u identificiranju područja koja zaostaju u razvoju te omogućava usmjeravanje financijske potpore u svrhu smanjenja nejednakosti. Ključne metode uključuju:

1. BDP po glavi stanovnika

Bruto domaći proizvod (BDP) po glavi stanovnika jedan je od glavnih pokazatelja ekonomskog blagostanja u regijama EU-a. Izračunava se dijeljenjem ukupnog BDP-a regije s brojem stanovnika, a koristi se za usporedbu ekonomskih performansi između regija.

2. Koeficijent Gini i indeks distribucije dohotka

Koeficijent Gini i slični indeksi koriste se za mjerenje razlika u distribuciji dohotka unutar i između regija (Blesch, Hauser i Hachimowicz, 2022). Viša vrijednost koeficijenta Gini ukazuje na veću nejednakost u raspodjeli dohotka.

2. Stopa nezaposlenosti i zaposlenosti

Analiziraju se stope nezaposlenosti, osobito dugoročne nezaposlenosti, kao i ukupna stopa zaposlenosti. To pokazuje koliki dio stanovništva ima pristup tržištu rada i osigurava usporedbu ekonomskih mogućnosti među regijama.

3. Indeks ljudskog razvoja (HDI)

HDI obuhvaća očekivani životni vijek, obrazovanje i životni standard. EU često koristi slične pokazatelje u kombinaciji s BDP-om kako bi se dobila šira slika kvalitete života u različitim regijama (Panzera i Postiglione, 2021).

4. Europski indeks regionalne konkurentnosti

Ovaj indeks obuhvaća niz čimbenika, uključujući inovacije, infrastrukturu, tržišne veličine i institucije, kako bi se procijenila konkurentnost regije u odnosu na druge unutar EU-a (European Commission, 2022).

5. Multidimenzionalni indeksi socijalne isključenosti

EU koristi multidimenzionalne indekse kako bi se procijenio pristup javnim uslugama, kao što su zdravstvena zaštita, obrazovanje i socijalne usluge, te kako bi se identificirale regije s problemima socijalne isključenosti (Sokolowski i sur., 2020).

6. Analize prostorne ekonomije i regresijski modeli

Ove metode koriste se za analizu utjecaja različitih ekonomskih i socijalnih čimbenika na regije. Prostorni modeli omogućuju procjenu učinaka „preljeva“ gdje razvoj u jednoj regiji može imati utjecaj na susjedne regije.

Kombinacijom ovih pokazatelja, Europska unija identificira regije koje su u potrebi za dodatnom podrškom kroz Kohezijske fondove i druge inicijative, čime nastoji potaknuti uravnoteženi razvoj i smanjenje regionalnih nejednakosti.

3. Analiza regionalnih i ekonomskih neravnoteža pomoću indeksa razvijenosti

Indeks razvijenosti je kompozitni pokazatelj (prilagođeni prosjek standardiziranih vrijednosti društveno-gospodarskih pokazatelja) definiran Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14, 123/17, 118/18) i Uredbom o indeksu razvijenosti (NN 131/17). Indeksom se mjeri stupanj razvijenosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Jedinice područne (regionalne) samouprave JP(R) S obuhvaćaju županije, dok jedinice lokalne samouprave (JLS) obuhvaćaju gradove i općine u Republici Hrvatskoj. Indeks uzima u obzir vrijednosti svih 556 JLS-ova i 21 JP(R)S te kroz indeksirane vrijednosti određuje njihov međuodnos. Indeks razvijenosti iz 2024. godine je statistički izračun koji je definiran Zakonom i Uredbom te je računan po istoj, nepromijenjenoj metodologiji kao i izračun indeksa iz 2018. godine, ali na temelju zadnjih dostupnih podataka za sve JLS-ove i JP(R)S-ove iz 2020., 2021. i 2022. godine. Prema CLER studiji uzela se u obzir kronologija izrade i metodologija primjene indeksa razvijenosti. Indeks razvijenosti izračunava se temeljem sljedećih pokazatelja:

- ▶ stope nezaposlenosti,
- ▶ dohotka po stanovniku,
- ▶ proračunskih prihoda jedinica lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave po stanovniku,
- ▶ općega kretanja stanovništva,
- ▶ stope obrazovanosti i
- ▶ indeksa starenja.

U nastavku se daje pojednostavljen opis metodologije:

- 1) Za pokazatelje dohodak po stanovniku i proračunski prihod jedinica lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave po stanovniku uzimaju se vrijednosti svakog od pokazatelja za tri godine (2020., 2021. i 2022.) temeljem kojih se izračuna njihova prosječna vrijednost u te tri godine za svaki JLS i JP(R)S. Dobivena prosječna vrijednost ovih pokazatelja dijeli se sa brojem stanovnika JLS-a, odnosno JP(R)S-a.
- 2) Za pokazatelj stopa nezaposlenosti uzima se vrijednost pokazatelja za tri godine (2020., 2021. i 2022.) temeljem koje se izračuna prosječna vrijednost za svaki JLS i JP(R)S.
- 3) Pokazatelj opće kretanje stanovništva izračunava se kao omjer usporedivog broja stanovnika JLP(R)S u posljednjem dostupnom desetogodišnjem razdoblju (omjer broja stanovnika 2022. i 2012. godine).
- 4) Pokazatelji stopa obrazovanosti i indeks starenja temelje se na podacima iz zadnjeg dostupnog Popisa stanovništva (iz 2021. godine).
- 5) Potom se izračunava prosječna vrijednost svakog pojedinog pokazatelja za svih 556 JLS ova (ili 21 JP(R)S), što se definira kao prosječna vrijednost 100.
- 6) Potom se odredi indeksna vrijednost za svaki JLS i JP(R)S u odnosu na prosjek 100.
- 7) Kada se isto izračuna za svih 6 kompozitnih pokazatelja, odredi se prosjek svih 6 vrijednosti. Uz uzimanje standardne devijacije izračunava se vrijednost indeksa razvijenosti za svaki pojedini JLS i JP(R)S.

Indeks razvijenosti daje informaciju o međuodnosu između JLS-ova odnosno JP(R)S-ova u određenom trenutku, baziranom na prosjeku vrijednosti definiranih pokazatelja u tri godine. Crta razgraničenja od 100 je prosjek vrijednosti svih JLS ili JP(R)S u RH i na njega utječe svih 556 JLS-ova odnosno 21 JP(R)S. Prema metodologiji uvijek će dio jedinica

imati vrijednost ispod 100 te će se po Zakonu definirati kao potpomognuta područja, a dio jedinica će imati vrijednost iznad 100 te neće imati tu kategorizaciju. Pomak određenog JLS-a ili JP(R)S-a na rang ljestvici odražava bržu ili sporiju dinamiku razvoja tog JLS-a ili JP(R)S-a u odnosu na ostale jedinice u Hrvatskoj te je indeks neutralni mjeritelj tih trendova. Cijela Hrvatska se u proteklom razdoblju ubrzano razvijala te bi JLS koji je imao prosjek 100 u 2018. godini s istim vrijednostima u 2024. godini bio na vrijednosti 98,4 i spadao bi u potpomognuto područje. Ravnomjerni regionalni razvoj, kao politika Vlade, teži smanjenju razlika između najrazvijenijih i onih slabije razvijenih, što se može promatrati kroz smanjenje razlika vrijednosti indeksa između najrazvijenijih i najnerazvijenijih, međutim u nastavku analize primjećuje se velika razlika u razvijenosti između županija.

U tablici 1 prikazana je između ostalog i podjela županija po razvojnim skupinama, odnosno koje županije spadaju od 1. do 4. razvojne skupine, te se može uočiti da su županije na području Slavonije i Baranje ispodprosječno rangirane jedinice regionalne/ područne samouprave.

Tablica 1: Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti na županijskoj razini – vrijednost osnovnih pokazatelja

Županija	Razvojna skupina	Indeks razvijenosti	Prosječan dohodak po stan.	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanja stanovništva	Indeks starenja
Grad Zagreb							
2020-2022	4	120,5	58.518	7.905	0,0411	96,8	137,2
2014-2016	4	117,8	44.733	6.233	0,1007	103,1	118,9
Zagrebačka							
2020-2022	4	108,3	47.602	4.691	0,0392	94,97	141,5
2014-2016	4	105,9	32.579	3.223	0,1079	100,5	100,1
Istarska							
2020-2022	4	107,3	45.566	7.007	0,0396	94,83	183,4
2014-2016	4	108,9	35.191	5.536	0,0654	101,17	136,8
Dubrovačko neretvanska							
2020-2022	4	105,3	39.860	5.435	0,0879	93,8	147,4
2014-2016	4	108,6	30.904	4.849	0,1323	101,07	109,4
Zadarska							
2020-2022	4	104,4	38.032	5.528	0,0552	93,69	159,8
2014-2016	3	104,7	26.630	3.909	0,120	102,3	117,4

Županija	Razvojna skupina	Indeks razvijenosti	Prosječan dohodak po stan.	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanja stanovništva	Indeks starenja
Primorsko-goranska							
2020-2022	3	103,9	46.523	6.904	0,0578	89,45	203,8
2014-2016	4	105,3	35.367	5.299	0,1141	96,91	155,3
Varaždinska							
2020-2022	3	103,0	41.612	3.616	0,0321	90,62	147,9
2014-2016	3	101,7	28.714	2.387	0,0974	95,45	107,3
Splitsko-dalmatinska							
2020-2022	3	102,1	37.925	4.765	0,1143	93,18	144,6
2014-2016	3	103,9	28.190	3.476	0,1923	99,75	102,3
Međimurska							
2020-2022	3	101,8	36.516	3.407	0,0442	92,24	130,5
2014-2016	3	100,5	24.835	2.077	0,1164	97,99	91,8
Krapinsko-zagorska							
2020-2022	3	101,3	41.501	3.191	0,0398	90,88	151,4
2014-2016	2	98,98	28.783	2.092	0,1135	93,73	112,6
Koprivničko križevačka							
2020-2022	2	99,6	36.662	3.816	0,0427	87,21	151,7
2014-2016	2	98,5	24.587	2.703	0,137	93,24	110,5
Karlovačka							
2020-2022	2	97,9	41.893	3.734	0,0595	87,48	188,6
2014-2016	2	95,2	29.715	2.547	0,1728	88,93	149,0
Ličko-senjska							
2020-2022	2	95,6	38.808	4.974	0,0824	85,79	198,6
2014-2016	1	92,4	27.401	3.392	0,1696	86,29	166,0

Županija	Razvojna skupina	Indeks razvijenosti	Prosječan dohodak po stan.	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanja stanovništva	Indeks starenja
Šibensko-kninska							
2020-2022	2	95,4	37.344	4.753	0,0975	89,27	205,3
2014-2016	2	97,0	27.315	3.284	0,1622	91,58	146,1
Osječko-baranjska							
2020-2022	2	94,4	38.847	3.354	0,1278	84,06	161,1
2014-2016	2	96,0	26.216	2.271	0,2369	91,9	106,3
Bjelovarsko-bilogorska							
2020-2022	2	93,7	34.846	2.779	0,0871	84,96	161,8
2014-2016	1	92,6	23.529	1.912	0,2246	89,02	114,9
Požeško-slavonska							
2020-2022	1	92,9	34.550	2.447	0,0912	81,99	156,1
2014-2016	2	93,9	22.925	1.550	0,1814	87,42	99,2
Sisačko-moslavačka							
2020-2022	1	91,6	39.284	3.686	0,1185	81,09	184,5
2014-2016	1	91,7	27.197	2.502	0,2461	85,2	131,1
Brodsko-posavska							
2020-2022	1	90,9	33.310	2.441	0,1106	81,35	155,4
2014-2016	1	93,5	22.105	1.550	0,2143	90,09	96,5
Vukovarsko-srijemska							
2020-2022	1	90,8	34.198	2.655	0,1076	79,06	156,7
2014-2016	1	90,7	21.297	1.872	0,2613	88,54	103,3

Županija	Razvojna skupina	Indeks razvijenosti	Prosječan dohodak po stan.	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanja stanovništva	Indeks starenja
Virovitičko-podravska							
2020-2022	1	89,7	32.877	2.836	0,1325	82,47	157,5
2014-2016	1	90,7	21.297	1.872	0,2613	88,54	103,3

Iznadprosječno razvijene jedinice područne (regionalne) samouprave

Ispodprosječno razvijene jedinice područne (regionalne) samouprave (potpomognuta područja)

Izvor: Indeks razvijenosti i pokazatelji za izračun indeksa razvijenosti <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/indeks%20razvijenosti/Vrijednosti%20indeksa%20razvijenosti%20i%20pokazatelj%20za%20izrac%CC%8Cun%20indeksa%20razvijenosti.pdf>

Iz Tablice 1 vidljiv je poredak razvijenosti županija, gdje je iznad prosjeka Republike Hrvatske čak 10 županija, a na prvome mjestu s najvećim indeksom od 120,5 je grad Zagreb. Uz njega su i Zagrebačka, Istarska, Dubrovačko-neretvanska te Zadarska županija kao natprosječno razvijene JLS, uz nešto niži indeks. Kroz godine se ovi indeksi rangovi kreću za mjesto iznad ili ispod, osim Grada Zagreba, koji je uvijek na prvom mjestu te Virovitičko-podravska županija koja bilježi zadnje mjesto unazad par godina. Polovina županija smatra se potpomognutim područjima, jer se nalaze ispod prosjeka, što je vrlo značajno i problematično u strukturi regionalnog razvoja Republike Hrvatske. Ukoliko se vrijednost indeksa razvijenosti uspoređuje u razdoblju 2020-2022. te 2014-2016. može se vidjeti da su pozitivne pomake ostvarile: Zadarska županija (s treće razvojne skupine na četvrtu), Krapinsko zagorska (sa druge na treću razvojnu skupinu), Ličko senjska (sa prve na drugu), Bjelovarsko – bilogorska (sa prve na drugu). Negativne trendove su zabilježile Primorsko goranska županija (sa četvrte na treću razvojnu skupinu) te Požeško-slavonska (sa druge na prvu razvojnu skupinu). Isto tako ukoliko se uspoređuje indeks razvijenosti županije u ta dva razdoblja može se vidjeti da iako nisu promijenile razvojne skupine mnoge županije su ostvarile pad indeksa razvijenosti i to: Virovitičko-podravska, Brodsko-posavska, Osječko-baranjska, Šibensko-kninska, Dubrovačko-neretvanska te Istarska županija. Iako su i dalje naglašene nejednakosti među jedinicama lokalne (regionalne) samouprave s obzirom na pokazatelje prošlih godina, može se reći da se stanje u regionalnom razvoju poboljšava te je sve više iznadprosječno razvijenih samoupravnih lokalnih jedinica, dok se broj onih koje su ispod prosjeka smanjuje, ali još uvijek županije na području Slavonije i Baranje spadaju u ispodprosječno razvijene.

Analizirajući gospodarske trendove mogu se kritički promišljati slijedeće činjenice:

- ▶ Rast turizma na obali odnosno povećana turistička potražnja sezonski uvelike utječe na gospodarstvo cijele zemlje. Rast turizma zahtijeva i sve veća ulaganja u infrastrukturu, potragu za radnom snagom te promociju turističkih usluga ne bi li se održao, točnije povećao broj turističkih dolazaka i noćenja te ostalih usluga vezanih za turistička kretanja. Istarska, Primorsko-goranska, Zadarska i Dubrovačko-neretvanska županija, primjeri su dobre prakse poslovanja vezanih za turizam od kojih žive, opstaju i održavaju svoj stalni rast i razvitak kroz raznolikost ponude i kvalitetu usluga kojima se ponose. U ovom radu ne razmatra se pojam održivog razvoja turizma što može biti predmet zasebnog istraživanja.
- ▶ Industrija se odvija u urbanim središtima poput Grada Zagreba, Zagrebačke i Varaždinske županije, gdje je značajan i snažan rast automobilske, farmaceutske i tehnološke industrije, kao i proizvodnja i distribucija dobara i usluga. Tu je najveća koncentracija ulaganja u istraživanje i razvoj, robne razmjene kao i ljudskog kapitala. Može se reći da su ova područja investicijski privlačne zone, koje teže inovativnome razvoju i rastu.
- ▶ Proizvodnja poljoprivrednih dobara karakteristična je za Slavoniju i Baranju, a uključuje uzgoj žitarica, voća, povrća te stočni uzgoj. Vrlo bitna je prehrambena industrija pa se tako ovaj dio Hrvatske smatra ključnim u agroindustriji, što bi trebalo potaknuti brži gospodarski razvoj. Upravo bi razvoj prehrambene industrije trebao biti motor gospodarskog razvoja Slavonije i Baranje zbog geografsko-prostornih resursa koje posjeduje.
- ▶ Sve više se potiče i razvoj etno i ruralnog turizma, naročito uz predjele Slavonije i Baranje, a velik potencijal ima Ličko-senjska, Karlovačka županija te Dalmatinska Zagora. Seoska domaćinstva, eko poljoprivreda te aktivni turizam može biti dopuna tradicionalnom gospodarskom sektoru.
- ▶ Nova tehnološka orijentiranost te razvoj inkubatora, tehnoloških parkova uz startup poticaje i suradnju s obrazovnim institucijama, u smjeru razvoja digitalnog gospodarenja, sve više je prisutno u Osječko-baranjskoj, Varaždinskoj i Bjelovarsko-bilogorskoj županiji.
- ▶ Županije Sjeverne Hrvatske poput Međimurske i Varaždinske pioniri su zelene tranzicije jer sve više prihvaćaju inicijative koje naglašavaju održivost u razvoju, uključujući eko poljoprivredu, recikliranje, obnovljive izvore energije, gospodarenje otpadom i slično.

- U slabije razvijenim županijama trebali bi se aktivnije provoditi programi poticanja razvoja malih i srednjih poduzeća kroz sufinanciranje projekata zapošljavanja ili osnivanja poduzeća. Također potrebno je razvijati znanstveno-istraživačke centre koji bi omogućili daljnji napredak kroz transfer znanja i inovacije.

U Tablici 2 prikazana je vrijednost standardiziranih pokazatelja za 21 županiju u Republici Hrvatskoj.

Tablica 2: Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti na županijskoj razini – vrijednost standardiziranih pokazatelja za JLS

Županija	Prosječan dohodak po stanovniku	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanja stanovništva	Indeks starenja
Grad Zagreb					
2020-2022	132,17	123,65	110,81	116,24	112,04
2014-2016	130,94	123,54	110,89	116,18	99,45
Zagrebačka					
2020-2022	113,39	102,67	111,40	112,73	110,04
2014-2016	108,31	101,22	109,61	111,66	108,5
Istarska					
2020-2022	109,88	117,78	111,28	112,46	90,55
2014-2016	113,17	118,37	117,11	112,79	90,84
Dubrovačko- neretvanska					
2020-2022	100,06	107,53	96,56	110,49	107,30
2014-2016	105,19	113,28	105,3	112,6	104,03
Zadarska					
2020-2022	96,92	108,13	106,51	110,27	101,53
2014-2016	97,23	106,31	107,48	114,78	100,18
Primorsko- goranska					
2020-2022	111,53	117,12	107,73	102,13	81,06
2014-2016	113,50	116,10	108,52	105,25	81,93
Varaždinska					
2020-2022	103,08	95,65	113,57	104,37	107,07
2014-2016	101,11	95,02	111,46	102,67	105,04

Županija	Prosječan dohodak po stanovniku	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanja stanovništva	Indeks starenja
Splitsko- dalmatinska					
2020-2022	96,74	103,15	88,51	109,30	108,60
2014-2016	100,13	103,10	94,71	110,28	107,44
Međimurska					
2020-2022	94,31	94,29	109,86	107,50	115,16
2014-2016	93,89	92,72	108,10	107,17	112,50
Krapinsko- zagorska					
2020-2022	102,89	92,88	111,20	104,88	105,44
2014-2016	101,24	92,84	108,62	99,65	102,49
Koprivničko- križevačka					
2020-2022	94,56	96,96	110,32	97,83	105,30
2014-2016	93,43	97,37	104,48	98,77	103,50
Karlovačka					
2020-2022	103,56	96,42	105,20	98,34	88,13
2014-2016	102,97	96,21	98,16	91,16	84,97
Ličko-senjska					
2020-2022	98,25	104,51	98,24	95,09	83,48
2014-2016	98,67	102,48	98,72	86,5	76,78
Šibensko- kninska					
2020-2022	95,73	103,07	93,64	101,79	80,36
2014-2016	98,51	101,67	100,02	95,84	86,36
Osječko- baranjska					
2020-2022	98,32	93,94	84,41	91,77	100,92
2014-2016	96,46	94,17	86,85	96,41	105,52

Županija	Prosječan dohodak po stanovniku	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanja stanovništva	Indeks starenja
Bjelovarsko- bilogorska					
2020-2022	91,44	90,19	96,81	93,47	100,60
2014-2016	91,46	91,50	89,01	91,31	101,38
Požeško- slavonska					
2020-2022	90,93	88,02	95,56	87,80	103,25
2014-2016	90,33	88,82	96,63	88,49	108,94
Sisačko- moslavačka					
2020-2022	99,07	96,11	87,22	86,08	90,04
2014-2016	98,29	95,88	85,22	84,58	93,58
Brodsko- posavska					
2020-2022	88,79	87,98	89,63	86,57	103,58
2014-2016	88,81	88,82	90,84	93,21	110,24
Vukovarsko- srijemska					
2020-2022	90,32	89,38	90,56	82,17	102,97
2014-2016	89,09	89,39	85,76	90,24	109,37
Virovitičko- podravska					
2020-2022	88,05	90,56	82,97	88,72	102,60
2014-2016	87,30	91,21	82,53	90,48	106,99

Iznadprosječno razvijene jedinice područne (regionalne) samouprave

Ispodprosječno razvijene jedinice područne (regionalne) samouprave
(potpomognuta područja)

Izvor: Indeks razvijenosti i pokazatelji za izračun indeksa razvijenosti <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/indeksi%20razvijenosti/Vrijednosti%20indeksa%20razvijenosti%20i%20pokazatelja%20za%20izracun%20indeksa%20razvijenosti.pdf>

Razlike u nejednakosti hrvatskih županija prouzrokuje skup čimbenika koji mogu biti međusobno povezani ili promatrani odvojeno. Oni se nerijetko ogledaju kroz ekonomski aspekt. Gospodarenje unutar regija nije identično pa je tako koncentracija industrije u Gradu Zagrebu, a Slavonsko-baranjska županija je usmjerena na poljoprivredne djelatnosti. Priobalne županije svoj razvoj temelje na turizmu. Samim time, uočljiva je

i neravnomjerna raspoređenost resursa što rezultira prihodima po regijama pa tako i samome razvoju.

Bitne razlike postoje i u analizi kvalitete infrastrukture, primjerice prometovanje cestama, lukama, željeznicom ili telekomunikacijama nije jednako razvijeno u svim regijama. Tako nedostatna infrastruktura u pojedinim županijama nerijetko ograničava rast i razvoj.

Tržište rada neizostavan je segment u kreiranju bogatog ili kvalitetnog gospodarsko-ekonomskog i socijalnog okružja nekog područja. Za pripremu adekvatne radne snage i njeno plasiranje na tržište rada, utječe i obrazovanje. Kvaliteta obrazovnih ustanova i njihovih programa nije jednaka među županijama, pa tako županije s manje razvijenim obrazovnim sustavom rezultiraju i većim stopama nezaposlenosti te nižim prinosima.

U Republici Hrvatskoj prevladava staro stanovništvo, velik je udio neaktivnog stanovništva, bilježe se niske stope nataliteta kao i migracije stanovništva. Gubitak ljudskih resursa predstavlja najveću opasnost za područje Slavonije i Baranje jer bez ljudi nema gospodarskog razvoja.

Slabo razvijenim županijama smatraju se Ličko-senjska, Virovitičko-podravska, Vukovarsko-srijemska te ostale županije u Panonskoj Hrvatskoj, a čije se gospodarstvo pretežito temelji na prehrambenoj industriji i poljoprivredi. Njih obilježava niži prosječni dohodak po stanovniku, veća nezaposlenost, niži stupanj obrazovanja, veći indeks starenja te nedostatak investicija, kao i nedovoljno iskorištavanje kohezijskih fondova.

4. Identifikacija ključnih problema regionalnih neravnoteža

Obradom i analizom svih temeljnih statističkih podataka, vezano za županijsku i regionalnu razvijenost odnosno županijske razlike i nedostatke, mogu se identificirati ključni problemi regionalnih neravnoteža. Tako problemi nejednakog razvoja mogu biti popraćeni skupinom faktora gledanih s ekonomskog, gospodarskog, socijalnog, političkog i geografskog aspekta. Raznolika industrijska orijentiranost poput usluga turizma, proizvodnje i trgovine, kao i investicijskih ulaganja koncentrirana je u većim gradovima poput Zagreba, Rijeke, Pule. To su i sjedišta financijskih baza velike novčane moći, ali i centri s povoljnom poduzetničkom klimom. Bolji pristupi financijskim resursima i tržištu rada gdje se dobivaju veći poticaji i ulaže se u inovacije koriste upravo veći gradovi i zone gdje je veći prinos stranog i domaćeg kapitala. Obrnuto je u ruralnim sredinama, na kontinentalnom dijelu Hrvatske, a naročito u dijelu Slavonije i Baranje. Slavonija i Baranja su prvenstveno orijentirani ka poljoprivredi, koja je nerijetko ograničena te industriji tradicionalne proizvodnje poput drvne i prehrambene industrije. Razlog ovih nedostataka u pojedinim regijama proizlaze iz neusklađenih regionalnih politika poticanja razvoja, što pridonosi i sve većoj stagnaciji gospodarstva kao i migracijama stanovništva (Bakić, 2024).

Nadalje, problem se javlja i kod pristupa javnim institucijama. Primjerice, u urbaniziranim područjima veći je izbor obrazovnih institucija, a koje su bolje opremljene, radna snaga je više kvalificirana te obično imaju više resursa i bolji pristup obrazovanju, nego što je slučaj za manje urbane ili ruralne sredine, čija je obrazovna ponuda ograničena.

U slabije razvijenim, teže dostupnim ili zabačenim krajevima, tzv. ruralnim sredinama, manjak je i zdravstvenih ustanova koji otežavaju pristup medicinskim uslugama. Nedostatak ustanova i kadra za prevenciju i liječenje bolesti, u takvim područjima povećava mogućnosti obolijevanja, starenja i bijega stanovništva za boljim uvjetima.

Problemi nastaju i kod nejednakih prilika pri zapošljavanju. Ograničena ponuda poslova i manjak mogućnosti za napredak čest su problem u županijama koje nemaju dovoljno razvijeno poduzetništvo te manjkaju kvalificirane obrazovne snage i kadra za pozicije koje bi pridonijele razvoju. Razlozi tomu su često nedostatak mladog obrazovnog stanovništva, loši uvjeti rada, male plaće, slaba industrija i slično.

Problem razvoja može biti i u infrastrukturi, primjerice prometna povezanost je oko velikih urbanih sredina vrlo dobra ili odlična, osigurane su razne mogućnosti javnog prijevoza poput tramvaja, gradskih autobusa, željezničkog i zračnog prometovanja, dok je u ruralnim područjima prometna povezanost loša i nedovoljna. Nedostatak opskrbe električnom energijom, vodom i kanalizacijom također rezultiraju lošijoj kvaliteti života i slabijoj razvijenosti.

Zbog navedenih problema sve je veći trend kretanja stanovništva iz ruralnih u urbana područja gdje se obrazuju, rade, napreduju te stvaraju život i doprinose osobnome razvoju i široj zajednici. U ruralnim sredinama ostaje potom staro i manje radno sposobno stanovništvo, što u konačnici dovodi do smanjenja ekonomičnosti poslovanja jer područja počinju polako izumirati, nisu privlačna za industrijalizaciju, investiranje ili bilo kakvo drugo poslovanje.

Najveći problem neravnomjernog razvoja u regijama Republike Hrvatske je centralizacija političke i gospodarske - ekonomske moći u glavnome gradu Zagrebu. On nosi status i statističke regije, kao i županije, državni centar s najvećom koncentracijom resursa, stanovništva, radne snage, kapitala, investitora, financija i vlasništva i koji daleko prednjači pred svim županijama prema pokazateljima razvijenosti.

Svi navedeni problemi očituju se zbog nedostatnog promicanja i provedbe politika ravnomjernog gospodarskog rasta i razvoja te loše regionalne suradnje kao i manjka educiranog kadra u rješavanju problema vezanih za lokalnu/regionalnu i nacionalnu koordinaciju, upravljanje i održavanje.

Kako bi se smanjila regionalna nejednakost u Republici Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na Slavoniju i Baranju, potrebne su ciljane i dugoročne mjere koje obuhvaćaju ekonomski, demografski i socijalni razvoj. Ovdje su navedeni konkretni prijedlozi koji bi mogli doprinijeti unapređenju položaja ovih regija.

Tablica 3: *Mjere i njihov opis koje bi mogle doprinijeti unapređenju položaja Slavonije i Baranje*

Mjera	Opis
Povećanje ulaganja u infrastrukturu	Slavonija i Baranja često zaostaju zbog slabe prometne i digitalne infrastrukture. Povećanje ulaganja u cestovnu, željezničku i digitalnu povezanost olakšalo bi mobilnost radne snage i smanjilo troškove poslovanja, što bi privuklo nove investitore. Prioritet bi trebali biti projekti poput izgradnje brzih cesta, modernizacije željeznice te ulaganja u optičke mreže za poboljšanje internetske povezanosti.
Poticanje poljoprivrede i prehrambene industrije	S obzirom na poljoprivredni potencijal Slavonije i Baranje, potrebno je uvesti subvencije i poticaje za modernizaciju poljoprivrednih tehnologija, održive prakse i stvaranje prehrambenih proizvoda s dodanom vrijednošću. Poticanje prerade lokalnih proizvoda (npr. voća, povrća, mesa) u prehrambenoj industriji moglo bi stvoriti dodatna radna mjesta i smanjiti ovisnost o uvoznim proizvodima.
Razvoj obrazovnih i istraživačkih centara	Osnivanje obrazovnih i istraživačkih centara u Slavoniji i Baranji pomoglo bi zadržavanju mladih, talentiranih ljudi u regiji. Suradnja između sveučilišta, istraživačkih centara i lokalnih poduzeća potaknula bi inovacije i stvorila stručnu radnu snagu. Specijalizirani programi za poljoprivredu, prehrambenu tehnologiju i ekoturizam mogu povećati konkurentnost regije.
Razvoj turizma	Iako su Slavonija i Baranja manje poznate kao turističke destinacije, ove regije imaju potencijal za razvoj ruralnog i kulturnog turizma. Poticanje lokalnog turizma kroz projekte obnove povijesnih i prirodnih znamenitosti, razvoj vinskih cesta i promociju lokalne gastronomije privuklo bi posjetitelje i pridonijelo zapošljavanju lokalnog stanovništva.
Poduzetnički poticaji i subvencije	Uvođenje specifičnih poticaja i poreznih olakšica za male i srednje poduzetnike u Slavoniji i Baranji pomoglo bi u stvaranju novih radnih mjesta. Fokus bi trebao biti na sektorima s potencijalom rasta, poput IT industrije, turizma i poljoprivrede, čime bi se omogućio razvoj lokalnog gospodarstva.
Državna i EU sredstva za demografske mjere	Iseljavanje je jedan od glavnih problema regije. Uvođenjem mjera kao što su subvencionirano stanovanje za mlade obitelji, dječji doplatci i podrška u obrazovanju može se utjecati na zadržavanje stanovništva. Korištenje EU fondova za sufinanciranje ovih mjera dugoročno bi pomoglo stabilizaciji demografije.

Izvor: obrada autora

Sveobuhvatnim pristupom koji uključuje infrastrukturu, gospodarstvo, obrazovanje i demografske mjere, Slavonija i Baranja mogu smanjiti zaostajanje u razvoju te postati konkurentnije i privlačnije za život i rad.

5. Zaključak

Iako su regionalna politika i lokalni ekonomski razvoj visoko na listi prioriteta lokalnih i nacionalnih vlasti u Republici Hrvatskoj, izražena je i dalje administrativna fragmentacija prostora (prevelik broj općina, gradova i županija) i visok stupanj fiskalne centralizacije što predstavlja ograničenje za veću učinkovitosti regionalne politike i lokalnoga ekonomskog razvoja. Nadalje, regionalna politika Europske Unije ulaže gotovo jednu trećinu proračuna u ciljeve povećanja ekonomske i socijalne konvergencije između različitih zemalja i regija. Nakon brojnih neuspjeha i epizoda povećanja regionalne divergencije moderna ekonomska teorija traga za rješenjima koja u funkciju razvoja stavljaju prostor kao jedinstven okvir ne samo ekonomske nego i socijalne i društvene zbilje. Pri tome se sve više inzistira na integralnom pristupu koji istovremeno obuhvaća i konvergira ideje i politike regionalnoga razvoja i lokalnoga ekonomskog razvoja (bottom-up i top-down model).

Promatrajući sve parametre uključene u analizu ovog rada, razlika među regionalnom razvijenosti, njihovim nejednakostima u razvoju te promatranjem faktora razvoja pojedinih županija, došlo se do spoznaje da su razlike između regija, odnosno županija Republike Hrvatske, duboke i dugotrajne. To bi značilo znatne razlike u svim promatranim pokazateljima, a zatim i ostalim gospodarskim i ekonomskim kretanjima. Značajne su razlike u demografskim kretanjima poput odljeva stanovništva iz Slavonije i Baranje u razvijenije krajeve, koncentracija industrije, resursa i kapitala u urbaniziranim područjima te znatna zaostajanja u ruralnim, planinskim i potpomognutim dijelovima Hrvatske. Na te razlike velik utjecaj ima monocentrično gospodarstvo sa sjedištem u Gradu Zagrebu, točnije visoka koncentracija stanovništva i ekonomske aktivnosti. U Gradu Zagrebu je najveći broj registriranih poduzeća koja posluju diljem zemlje, a sjedište im je u Zagrebu, kao i velika koncentracija stanovništva i kapitala općenito. To naposljetku rezultira porastom oportunitetnih troškova u manje razvijenim regijama te višak potražnje za razvojnim resursima u Gradu Zagrebu što poskupljuje ukupne troškove takvoga modela razvoja te se smanjuje konkurentnost hrvatskoga gospodarstva. Na zaostajanja u razvoju slabije razvijenih regija poput Panonske i Sjeverne Hrvatske utječu i nedovoljni naponi realizacije planova razvoja, a koji mogu biti ostvareni korištenjem kohezijskih fondova razvoja iz Europske Unije. Upravljanje politikom razvoja te manjak osposobljenog kadra za provedbu istih, problem je u ovim regijama te su one tzv. nepopularne i neprivlačne, kako za investitore i razvoj industrije i inovacija, tako i za lokalno stanovništvo. Iako se kroz godine stanje u nerazvijenim regijama države poboljšava, još uvijek su prisutne znatne razlike u razvijenosti u odnosu na Grad Zagreb te Jadransku Hrvatsku, koja promiče svoju regiju ponajviše ostvarenjem turističkih kretanja kroz glavni resurs - Jadransko more, a koje godinama privlači i domaću i stranu potražnju te se u skladu s njom razvija i raste iz godine u godinu. Koliko je to pozitivan trend razvoja za nacionalno gospodarstvo, toliko i zasjenjuje gospodarstvo i ekonomiju regija u kontinentalnome dijelu države. Stoga se ovom analizom utjecaja na čimbenike razvoja u regijama i županijama Republike Hrvatske, došlo do prepoznavanja ključnih problema kako bi se

poduzeli potrebni planovi, akcije i instrumenti za smanjenje ekonomskih neravnoteža. Samim time, analizirajući kompozitni indeks razvijenosti, može se potvrditi zaključak da uz poticajne gospodarske mjere, razvojne programe i jaču lokalnu angažiranost može se postići smanjenje regionalnih nejednakosti.

Ovaj rad ima svoja ograničenja koja se očituju u preuzetoj metodologiji za izračun indeksa razvijenosti te nedostatku primarnog istraživanja. Međutim doprinos rada očituje se u znanstvenom smislu jer je namijenjen članovima akademske zajednice kako bi promišljali nova rješenja, koja će pomoći stručnjacima iz prakse, odnosno nositeljima regionalne politike pri oblikovanju smjernica za potencijalna buduća rješenja regionalnog razvoja.

Preporuka za buduća istraživanja očituje se u korištenoj metodologiji istraživanja, koristeći dostupne primarne i sekundarne podatke što bi omogućilo i usporedbu na razini gradova i općina unutar Republike Hrvatske, ali isto tako i komparaciju gradova Europske unije sa gradovima u Hrvatskoj. Koristeći analize Regional Studies Association mogu se usporediti metodologije mjerenja za Eu zemlje i usporediti rezultate. Nadalje, preporuke za buduća istraživanja idu u smjeru da se anketiraju obrtnici i poduzetnici, koji djeluju na području gradova i općina Slavonije i Baranje kako bi se njihovi stavovi usporedili sa stavovima nositelja regionalne politike.

Literatura

- Bakić, K. (2024). Smanjenje regionalnih nejednakosti: analiza hrvatskih županija. Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, diplomski rad.
- Blažević, S., Grgorinić, S. i Tijanić, L. (2011). Convergence Analysis of the Regional Development Differences. The 5th International Scientific Conference Entrepreneurship and Macroeconomic Management: Reflections on the World in – Turmoil, 24-26 March, Pula, Croatia.
- Blesch, K., Hauser, O.P. i Hachimowicz, J.M. (2022). Measuring inequality beyond the Gini coefficient clarify conflicting findings, *Nature Humab Behaviour*, 6, 1525-1536.
- CLER (2014). Certifikacija gradova i općina sa povoljnim poslovnim okruženjem (Priručnik namijenjen lokalnim samoupravama).
- Čavrak, V., Andabaka, A. i Sekur, T. (2024). Regionalni razvoj i kohezijska politika, Gelo, T. (Ur.), *Gospodarstvo Hrvatske*, Ekonomski fakultet, Zagreb, 219-243
- Indeks razvijenosti i pokazatelji za izračun indeksa razvijenosti (razdoblje 2020.-2022.) <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/indeks%20razvijenosti/Vrijednosti%20indeksa%20razvijenosti%20i%20pokazatelja%20za%20izrac%CC%8Cun%20indeksa%20razvijenosti.pdf>
- EU Regional Competitiveness Index 2.0, European Union, 2023., <https://innovationplayground.be/wp-content/uploads/2023/07/EU-Regional-Competitiveness-Index-2022.pdf>
- Jurlina Alibegović, D., Rašić Bakarić, I., Slijepčević, S. (2019). Impact assessment of entrepreneurial zones on local economic outcomes. *Economic research-Ekonomska istraživanja*, 32 (1), 3112-3127.
- Krstinić Nižić, M., Trinajstić, M. i Šverko Grdić, Z. (2019). Towards sustainable cities in Croatia. *The Sustainable City XIII*, 238, 443-454.
- Krstinić Nižić, M., Šverko Grdić, Z. i Endres, R. (2024). Will the goals of sustainable development be achieved in the European Union?, *Tourism and Hospitality Industry 2024 – Trends And Challenges 27th International Congress 6-7 June 2024*, Opatija, Croatia, University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management Opatija
- Marošević, K. (2021). Regionalni razvoj i neravnoteže u Republici Hrvatskoj, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pravni fakultet Osijek.
- Nacionalna razvojna strategiju Republike Hrvatske do 2030. godine, NN 13/2021

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html

Pejnović, D. i Kordej-De Villa, Ž. (2015). Demografski resursi kao indikator i čimbenik dispariteta u regionalnom razvoju Hrvatske. *Društvena istraživanja*, 24 (3), 321-343. <https://doi.org/10.5559/di.24.3.01>

Provedbeni program Ministarstva gospodarstva za razdoblje 2024. – 2028. godine, rujan 2024. Preuzeto s <https://mingo.gov.hr/UserDocsImages/GLAVNO%20TAJNI%C5%A0TVO/Strategija,%20planovi%20i%20ostali%20dokumenti/Provedbeni%20program%20Ministarstva%20gospodarstva%20za%20razdoblje%202024.%20%E2%80%93%202028..pdf>

Rabar, D. i Grbin, A. (2019). Analiza regionalne efikasnosti u Hrvatskoj korištenjem fiskalnih pokazatelja – neparametarski pristup. *Ekonomski pregled*, 70 (4), 627-649. <https://doi.org/10.32910/ep.70.4.3>

Sokolowski, J., Lewandowski, P., Kielczewska, A., Bouzarovski, S. (2020). A multidimensional index to measure energy poverty: A Polish case, *Energy Sources, Part B: Economics, Planning and Policy*, 15(2), 92-112.

Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske 2010 NN75/217. Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_75_1832.html

Trinajstić, M. (2021). Model lokalnog ekonomskog razvoja u funkciji optimalnog korištenja resursa, Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, doktorski rad.

Trinajstić, M., Krstinić Nižić, M. i Denona Bogović, N. (2022). Business incentives for local economic development. *Economies*, 10 (6), 1-12. <https://doi.org/10.3390/economies10060135>

Uredba o indeksu razvijenosti (NN 131/17). Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_131_3014.html

Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske NN147/14; 123/17; 118/18. Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/239/Zakon-o-regionalnom-razvoju-Republike-Hrvatske>

Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske NN 123/17, 151/22. Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/975/Zakon-o-sustavu-strate%C5%A1kog-planiranja-i-upravljanja-razvojem-Republike-Hrvatske>

REGIONAL AND LOCAL ECONOMIC IMBALANCES IN THE REGION OF SLAVONIA AND BARANJA

Marinela KRSTINIĆ NIŽIĆ

University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management, Primorska 46,
Opatija marikn@fthm.hr

Zvonimira ŠVERKO GRDIĆ

University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management, Primorska 46,
Opatija zgrdic@fthm.hr

Abstract

There are significant regional imbalances on the territory of the Republic of Croatia, especially when economic development is taken into account. The latest available data on the development index from 2010 to 2022 indicate a deepening of regional disparities. This paper analyzes the development index, which includes several indicators: unemployment rate, income per inhabitant, budget revenue of local and regional self-government units per inhabitant, general population movement, education rate and aging index. In addition to analysing the existing economic imbalances at regional and local level, the aim of the paper is to point out certain development problems that are the possible cause of the emerging imbalances. The contribution of the paper is manifested in the analysis of the causes and consequences of regional and local imbalances in the region of Slavonia and Baranja, which can inspire scientists to further research, but also point out to decision-makers the need for intervention measures of economic policy to ensure the well-being of the population and revitalise the economy in the studied area. The authors conclude that proactive economic policy measures would certainly influence unified regional and local development.

Keywords: regional and local economic imbalances, development index, Slavonia and Baranja

Key message of the paper: The paper deals with regional and local economic imbalances in the region of Slavonia and Baranja.